

УДК [378.147:332.2]:378.4(438)

Н. Г. Русіна,

кандидат педагогічних наук, викладач
(ВСП "Рівненський коледж НУБіП України")

RusinaN@i.ua

ORCID: 0000-0001-5826-8788

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ (НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ)

У статті представлено сутність ключових компетенцій, які набувають випускники польських вищих навчальних закладів. З'ясовано, що термін "ключові компетенції" розглядаються у польських наукових кругах як: важливі та корисні для людини і суспільства; що дозволяють успішну інтеграцію різних соціальних груп; одночасне збереження незалежності; що означають здатність до ефективної роботи як у відомому, так і невідомому оточенні; що уможливають постійне оновлення знань і навичок відповідно до швидкого розвитку цивілізації. Обґрунтовано важливість набуття студентами таких компетенцій для подальшого професійного життя.

Ключові слова: професійна кваліфікація, компетентність, ключові компетенції, підприємництво.

Постановка проблеми. Сучасна епоха розвитку цивілізації характеризується бурхливими інтеграційними процесами в галузі культури й освіти. За умови глобалізаційних тенденцій та переходу до використання новітніх науково-інформаційних технологій суттєво змінюються парадигми суспільного прогресу. Конкурентоспроможність кожної держави залежить, передусім, від людського фактора, у формуванні якого освіта відіграє провідну роль. Саме ця обставина вимагає визнання галузі освіти загальнонаціональним пріоритетом розвитку. Інтернаціоналізація освітнього простору, культурне зближення країн за умови збереження власної ідентичності стають головними тенденціями суспільного розвитку європейських країн на початку третього тисячоліття [1; 2]. У контексті інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні в світі, перед системою вищої освіти України постають нові завдання, шляхи розв'язання яких можливі за умови достатнього знання систем вищої освіти різних зарубіжних країн, а саме Республіки Польщі як члена європейського освітнього простору, найближчого територіального сусіда та колишньої соціалістичної країни. Для нас важливим є її досвід у розробленні загальних принципів організації вищої освіти та покращення якості університетської освіти й реального доступу до світових ринків праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази показав, що особливості освітньої системи Польщі ґрунтовно досліджували Ф. Андрушкевич, А. Васелюк, О. Коваленко, Ю. Кузнецов, Н. Петрук. Різні аспекти професійної підготовки республіки розглядали В. Астахов, І. Беганська, О. Васюк, Н. Головатий, Ю. Плиска, Н. Садовська, С. Сисоєва, Н. Шеверун та ін. Разом з тим, проблему формування ключових компетенцій як важливого фактора в процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах Польщі, розроблено недостатньо.

Мета статті. Головною метою цієї статті є виявлення особливостей формування ключових компетенцій студента вищого навчального закладу Республіки Польщі.

Виклад основного матеріалу. Вступ Польщі до Європейського Союзу став відправною точкою для розвитку польської освітньої політики, заснованої на автономії вищих навчальних закладів і правових документах, що відносяться до галузі освіти країн-членів Європейського Союзу. Правові акти європейської освітньої політики визначають виняткове право на самовизначення держав-членів у системі освіти і професійної підготовки та змісту навчання. Загальні цілі освітньої галузі Польщі як країни-члена Європейського Союзу визначають положення Лісабонської стратегії: "європейська економіка, яка заснована на знаннях – здатна до стійкого зростання, постійного збільшення робочих місць і підвищення соціальної згуртованості" [3: 69].

Метою польської освіти, а особливо професійної є підготовка молодих людей до праці. Праця визначає конкретну поведінку, рівень досягнень, які характеризуються різним ступенем складності. Ряд досягнень, що направлені на виконання професійного завдання, прирівнюються до професійних навичок, що, в свою чергу, потребують набуття професійної кваліфікації.

Професійна кваліфікація трактується як "... сукупність очікуваних результатів навчання: знання, професійні навички та особисті і суспільні компетенції, які дозволяють незалежно виконання професійних завдань" [4].

Компетентність відноситься до поведінки працівника, яка проявляється в тій чи іншій ситуації, піддається зовнішньому спостереженню і дозволяє оцінити його рівень. Поняття компетенція розкривається як адаптаційний потенціал особи, що використовується у діяльності, до умов, визначених характером оточення [5: 693].

Компетентності, що дають можливість узгодити дві суспільні суперечності у відповідності до сучасних тенденцій суспільства: суперництво, яке виражається у змаганні високої якості і ефективності, а також співробітництво, яке проявляється в прагненні до соціальної справедливості, рівності, солідарності і терпимості. Поєднання цих двох категорій відбувається завдяки ключовим компетенціям, які з однієї сторони передбачають незалежність, підприємництво, здатність сприймати ризики та нові ініціативи, а з іншого боку – роботу в команді, увагу, солідарність, здатність до діалогу та активної громадянської позиції.

Ключові компетенції постали на рубежі століть. Вони не тільки впливають на відносини між освітою і робочим місцем, а й на соціальні відносини, що призводять до, так званої, соціальної згуртованості. Група європейських та польських дослідників розглядають термін "ключові компетенції" як [4: 45]: важливі та корисні для людини і суспільства; що дозволяють успішну інтеграцію різних соціальних груп; що дозволяють одночасне збереження незалежності; що означають здатність до ефективної роботи як у відомому, так і невідомому оточенні; що уможливають постійне оновлення знань і навичок, відповідно до швидкого розвитку цивілізації.

Дана категорія набула значної уваги в польському суспільстві з прийняттям рекомендацій Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу від 18 грудня 2006 року про ключові компетенції, їх роль в процесі навчання протягом життя. У даному нормативному документі компетенції визначені як сукупність знань, умінь і навичок відповідних до ситуацій. Встановлено вісім ключових компетенцій: (нижче висуває на перший план чотири сили, реалізовані в проекті школи ключових компетентностей) [6: 10]: знання рідної мови; комунікація на іноземних мовах; математична компетентність і базові компетенції в галузі науки та техніки; інформаційна компетентність; уміння вчитися; соціальні та громадські компетенції; ініціативність і підприємництво; свідомість і культура поведінки. Їх придбання і розвиток, дасть сучасній людині шанс для саморозвитку, бути зайнятим і відповідальним громадянином своєї країни і отримати працевлаштування.

Всі ключові компетенції вважаються однаково важливими, адже кожна з них може сприяти успішному житті людини в суспільстві. Хороші базові навички мови, грамотність, математичні навички й навички в області інформаційних технологій та спілкування є важливою основою для навчання, і вміння вчитися, що підтримується всіма видами освітньої діяльності. Відзначимо, що креативність, критичне мислення, творчість, ініціатива, рішення проблем, оцінка ризику, прийняття рішень і конструктивне управління, відіграють важливу роль у всіх восьми ключових компетенцій. Так, наприклад, математична компетентність об'єднує здатність розвивати і застосовувати математичне мислення для вирішення проблем у повсякденних ситуаціях, а наукова забезпечує здатність й готовність використовувати сукупність знань і методологій для формулювання питань і вироблення висновків, які ґрунтуються на фактичних даних.

Ініціативність та підприємництво втілюють ідеї людей у життя. Адже у своєму контексті дана ключова компетенція, містить такі характеристики як: творчість, інноваційність та здатність до ризику, а також планувати проекти і проводити їх у життя з метою досягнення цілей, як і в особистому так і в суспільному, і в професійному житті. Хочемо додати, що К. Siwak у своєму дослідженні "Роль ключових компетенцій підприємництва в здійсненні бізнес-стратегії" вказує на ключові компетенції, як на частину ресурсів нематеріальних активів, які створюють стратегічний потенціал підприємства, визначають сфери майбутніх стратегічних планів. Бо особа, яка володіє такими характеристиками, здатностями і вміннями може називатися підприємцем, але насправді може і не бути підприємцем [7].

Можливості освіти в обзорі підприємництва розглядали U. Nytti і С. O'Gorman [8]. Згадані автори вказують на три напрямки освіти підприємництва: навчання аби зрозуміти підприємництво (що це є, для чого воно потрібне, ким є підприємець?), навчання аби набути підприємництва (брати на себе відповідальність за свій власний розвиток, кар'єру, життя, пізнання шляхів розвитку) і навчання аби стати підприємцем (як це зробити, як розпочати власну справу?).

Адже європейські та польські роботодавці приділяють особливу увагу на: стиль спілкування, виховання, уміння працювати в команді, рівень відповідальності і мотивація, а також на бажання відповідати моделі якості, представленій компанією та на пропозицію її стратегії розвитку. Так, один з роботодавців підкреслив, що під час прийому на роботу, він звертає увагу на бажання людини розвивати компанію. Інший заявив, що він шукає людей, які є особистостями. На підтвердження цього М. Jasińska та К. Podgórska пишуть, що роботодавці хочуть бачити на ринку праці самовмотивованих та самодисциплінованих випускників вищих навчальних закладів, які вміють логічно мислити та працювати в колективі [9].

Відзначимо, що студенти набувають "м'яких" компетенцій під час занять-симуляцій. Як зазначає М. Pietrzak, на даних заняттях розігрують ситуації, які можуть зустрітися випускнику вузу у майбутній професійній діяльності. Під час занять-симуляцій використовують індивідуальні (аналіз проблем, документів, презентацій) та групові (дискусія, рольові ігри, командні ігри) завдання. Студенти знайомляться з різними типами кваліфікаційних випробувань, виконують "самодіагностику" і тест

"Белбіна", дізнаються про умови працевлаштування, набувають навички підготовки до співбесіди з роботодавцем (методи пізнання компетентностей працівника, типи професійних розмов, актуальні питання, причини відмови кандидату і помилки під час співбесіди). Також використовують відео-вправи, суть яких полягає у запису діалогу на камеру, а потім кандидати (студенти) оцінюють їх групою, тобто виступають у ролі оцінювачів [10: 68].

Із наших досліджень випливає, що ключові компетенції є елементом нематеріальних засобів і творчим, потенціалом підприємства, який визначає сферу його стратегічних напрямків. Вони є тим стратегічним запасом людського капіталу, який формує специфічні ознаки стратегії, технології, продукту чи системи управління. З уваги на специфічну їх конструкцію, можна сказати, що цикл життя ключових компетенцій довший ніж цикл життя технологій. Це підкреслює їх важливість і значимість.

Висновки. Підводячи підсумки, можна зауважити, що ключові компетенції є органічною частиною людського життя. Молоді люди повинні мати навички самостійного мислення, розв'язання проблем, планування освіти та інших видів діяльності, пошуку інформації та перевірки їх рівня розвитку. Адже їх відсутність може істотно позначитися на подальшому професійному і суспільному житті випускника вишу.

Перспективами подальшого дослідження є розуміння психологічної природи ключових компетенцій, що дозволить викладачам та педагогам визначити стратегію формування таких компетенцій. Саме ця стратегія або методика допоможе подолати інструментальний підхід до розвитку знань та навичок, і таким чином, надасть можливість молодій людині стати вільною, відповідальною й моральною особистістю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавська Н. С. Європейська система університетської освіти / Н. С. Журавська // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні напрями теоретичних і прикладних досліджень (15–25 квітня 2006 р.)". – Одеса. – 2006. – Т. 10. – С. 76–77.
2. Максименко А. П. Становлення і розвиток системи університетської освіти Франції (XIX–XX століття) [Електронний ресурс] : дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Максименко Анатолій Петрович. – 2008. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349644.html>.
3. Szablewska E. Relacje między umiejętnościami kluczowymi a umiejętnościami zawodowymi uczniów szkoły ponadgimnazjalnej (analiza z badań) / E. Szablewska // *Rozwój kompetencji kluczowych uczniów w gospodarce opartej na wiedzy: doświadczenia, najlepsze praktyki, perspektywy*. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2012.
4. Felczak J. Kompetencje kluczowe uczniów w europejskim badaniu trajektorii edukacyjnych GOETE / J. Felczak // *Rozwój kompetencji kluczowych uczniów w gospodarce opartej na wiedzy: doświadczenia, najlepsze praktyki, perspektywy*. – Lublin Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2012.
5. Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku t. II. (2003). – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie "Żak".
6. Białach M. Kompetencje kluczowe a planowanie kariery zawodowej przez uczniów w gospodarce opartej na wiedzy / M. Białach // *Rozwój kompetencji kluczowych uczniów w gospodarce opartej na wiedzy: doświadczenia, najlepsze praktyki, perspektywy*. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2012.
7. Siwak K. Rola kluczowych kompetencji organizacji w realizacji strategii biznesu / K. Siwak // *E-mentor*. – 2015. – № 5 (62). – S. 34–39.
8. Hytti U. What Is "Enterprise Education"? An Analysis of the Objectives and Methods of Enterprise Education Programmes in Four European Countries [Electronic resource] / U. Hytti, C. O'Gorman // "Education+Training". – 2004. – Vol. 46. – 13 s. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.1108/00400910410518188>.
9. Jasińska M. Między oczekiwaniami rzeczywistością – umiejętności miękkie osób wchodzących na rynek pracy / M. Jasińska, K. Podgórska // *E-mentor*. – 2015. – № 5 (62). – С. 16–20.
10. Kozak J. Cele i program studiów "e-gospodarka przestrzenna" w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [Electronic resource] / J. Kozak, K. Piotrowicz, A. Szablowska-Mido. – Access mode : <http://www.geo.uj.edu.pl/~egeo/Nowe%20konceptcje%20studiow.pdf>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zhuravska N. S. Yevropejs'ka systema universytetskoj osvity [The European System of Education] / N. S. Zhuravska // *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Suchasni napriamy teoretychnykh i prykladnykh doslidzhen (15-25 kvitnia 2006 r.)"* [The Materials of International Research to Practice Conference "Current Trends of the Theoretical and Applied Researches (on 15–25 April, 2006)]. – Odesa. – 2006. – Т. 10. – S. 76–77.
2. Maksymenko A. P. Stanovlennia i rozvytok systemy universytetskoj osvity Frantsii (XIX–XX stolittja) [Establishment and Development of University Education] [Elektronnyi resurs] : dys... d-ra ped. nauk : 13.00.01 / A. P. Maksymenko. – 2008. – Rezhym dostupu : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/349644.html>.
3. Szablewska E. Relacje między umiejętnościami kluczowymi a umiejętnościami zawodowymi uczniów szkoły ponadgimnazjalnej (analiza z badań) / E. Szablewska // *Rozwój kompetencji kluczowych uczniów w gospodarce opartej na wiedzy: doświadczenia, najlepsze praktyki, perspektywy*. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2012.

4. Felczak J. Kompetencje kluczowe uczniów w europejskim badaniu trajektorii edukacyjnych GOETE / J. Felczak // Rozwój kompetencji kluczowych uczniów w gospodarce opartej na wiedzy: doświadczenia, najlepsze praktyki, perspektywy. – Lublin Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2012.
5. Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku t. II. (2003). – Warszawa : Wydawnictwo Akademickie "Żak".
6. Białach M. Kompetencje kluczowe a planowanie kariery zawodowej przez uczniów w gospodarce opartej na wiedzy / M. Białach // Rozwój kompetencji kluczowych uczniów w gospodarce opartej na wiedzy: doświadczenia, najlepsze praktyki, perspektywy. – Lublin : Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2012.
7. Siwak K. Rola kluczowych kompetencji organizacji w realizacji strategii biznesu / K. Siwak // E-mentor. –2015.– № 5 (62). – S. 34–39.
8. Hytti U. What Is "Enterprise Education"? An Analysis of the Objectives and Methods of Enterprise Education Programmes in Four European Countries [Electronic resource] / U. Hytti, C. O'Gorman // "Education+Training". – 2004. – Vol. 46. – 13 s. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.1108/00400910410518188>.
9. Jasińska M. Między oczekiwaniami rzeczywistością – umiejętności miękkie osób wchodzących na rynek pracy / M. Jasińska, K. Podgórska // E-mentor. – 2015.– № 5 (62). – C. 16–20.
10. Kozak J. Cele i program studiów "e-gospodarka przestrzenna" w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [Electronic resource] / J. Kozak, K. Piotrowicz, A. Szablowska-Mido. – Access mode : <http://www.geo.uj.edu.pl/~egeo/Nowe%20konceptcje%20studiow.pdf>.

Русина Н. Г. Ключевые компетенции как важный фактор становления будущего специалиста (на примере Республики Польша).

В статье представлены сущность ключевых компетенций, которые приобретают выпускники польских высших учебных заведений. Выяснено, что понятие "ключевые компетенции" рассматривается в польских научных кругах, как: важные и полезные для человека и общества; позволяющие успешную интеграцию различных социальных групп; позволяющие одновременное сохранение независимости; что означает способность к эффективной работе, как в известном, так и неизвестном окружении; позволяющие постоянное обновление знаний и навыков в соответствии с быстрым развитием цивилизации. Обоснована важность приобретения студентами данных компетенций для дальнейшей профессиональной жизни.

Ключевые слова: профессиональная квалификация, компетентность, ключевые компетенции, предпринимательство.

Rusina N. G. Key Competencies as an Important Factor in the Formation of Future Specialist (in the Case of Poland).

In the context of integration processes occurring in the world today, Ukrainian system of higher education faces new tasks, solutions of which are possible only in the condition of providing sufficient knowledge of the higher educational systems of different foreign countries, especially the Republic of Poland. The main aim of this article is to identify the peculiarities of the key competencies formation of a student of higher educational establishment in the Republic of Poland. The essence of key competencies acquired by graduates of Polish universities is demonstrated in the article. It was found out that the term "key competencies" is considered in Polish scientific circles as: important and useful for the individual and society; allowing successful integration of various social groups; allowing simultaneous preservation of independence; meaning the ability to work effectively in both known and unknown surrounding; enabling constant updating of knowledge and skills in accordance with the rapid development of civilization. The importance of students' acquirement of such competencies for further professional life is proved. Key competencies are an integral part of human life. Young people must have the skills of independent thinking, problem solving, planning of education and other activities, information search and check of their development. The absence of these can significantly affect future professional and social life of university graduate.

Key words: professional qualifications, competence, key competencies, entrepreneurship.